

**Ilmiy amaliy
jurnal
№ 4 (6)
2026**

**YANGI
O'ZBEKISTON
IQTISODIYOTI**

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 4-son 2026 yil

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI
O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI**

YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI

4

ISBN 978-9943-5256-3-4

Toshkent – 2026

MUNDARIJA

Юлдашев Ш.Г. Конвергенция и поляризация развитых и развивающихся стран в эпоху развития искусственного интеллекта.....	8
Mamatov B.S. Foreign investment is an important factor of economic growth.....	15
Raximova K.N. Raqamli iqtisodiyot sharoitida telekommunikatsiya kompaniyasining rivojlanish tendensiyasi.....	22
Karimov Sh.X. Turizmni barqaror rivojlantirishda hududiy boshqaruv omillarining ahamiyati.....	26
Raximov D.Sh. To‘qimachilik sanoatida diversifikatsiya darajasi va iqtisodiy samaradorlik ko‘rsatkichlari tahlili.....	30
Rashidova K. Asalarichilik mahsulotlari bozorida marketing faoliyati samaradorligini oshirish.....	32
Хакимов Д.Р. Процессы, возможности и ограничения экономической интеграции между Республикой Узбекистан и Китайской Народной Республикой.....	37
Olimjanova Sh.O., Eshonqulov I.N. O‘zbekistonda agrar munosabatlarni takomillashtirishda resurs tejamkor texnologiyalarni joriy etish masalalari.....	42
Valikulov Sh.Z. O‘zbekistonda neft-gaz sanoatiga investitsiyalarni jalb qilishning institutsional muammolari va yechimlari.....	48
Ganieva L.S. Bojxona xizmatlari samaradorligini oshirishning nazariy asoslari.....	52
Axrorova N.U. Turizm xizmatlaridan tajriba iqtisodiyotiga o‘tish: evolyutsion tahlil.....	56
Kamilova A.N. Sanoat ishlab chiqarish korxonasida mehnatni normalashtirish menejmentini tashkil etish va takomillashtirish yo‘llari.....	61
Umurzakova Z.S. Sanoat korxonalarida ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanishni takomillashtirish chora-tadbirlari.....	66
Abdiyeva D.K. Priority directions for improving the national logistics policy in Uzbekistan.....	69
Xalimova N.J. Kreativ turizm: nazariy asoslar va ta’riflar qiyosiy tahlili.....	74
Maxramova N.Y. Strategik menejmentda qadriyatlar zanjiri: raqobatbardoshlikni oshirishning konseptual asoslari.....	78
Zaxirova G., Shavkatova N.O’. O‘zbekistonda turizmni rivojlantirish masalalari.....	82
Maxmudov H., Muxtarova G., Maxmudov H. Ekologik muommolar va ularning mamlakat iqtisodiyotga ta’siri.....	86
Umurzakova M.N., Gulahmadov Sh.A. Davlat ichki va tashqi qarzlarning ijobiy va salbiy jihatlar tahlili.....	89
Xasanov I.M. O‘zbekistonda mulkchilik munosabatlarning transformatsiyasi: tadbirkorlikni rivojlantirish omili sifatida.....	94
Abdullayev M.G’. Personalni boshqarish tizimining ilmiy-nazariy asoslari va uning korxona samaradorligiga ta’siri.....	101
Адилов Б.Б., Абдуллаева М.К. Ўзбекистонда саноат корхоналарини ривожлантириш, тенденциялари.....	105
Абдуғаниев Ё.Ж. Яшил иқтисодиёт - барқарор ривожланиш мақсадларининг янги парадигмаси сифатида.....	112
Xusanboyeva T.M. Talabalarning iqtisodiy tafakkurini shakllantirishda to‘garaklarning o‘rni va ahamiyati.....	116
Xashimova S.N. O‘zbekiston milliy yashil taksonomiyasi mohiyati va ahamiyati.....	120
Mitillayev I.T. Tijorat banklarida kredit risklarini baholashda zamonaviy scoring modellari va ularning samaradorligini oshirish yo‘llari.....	124
Бобоқулова М.Ғ. Инвестиция муҳити ва Ўзбекистондаги инвестиция жараёнларининг динамикаси.....	127
Bekberganova M.R. “O‘zbekistonda sug‘urta kompaniyalari tushumlarining ekonometrik tahlili”.....	134
Рахимова М.Ш. Модернизация системы социальной защиты.....	138
Oqboyev A.R. Tadbirkorlik subyektlari eksport salohiyatini xalqaro standartlar asosida oshirish yo‘llari....	142
Djumanova R.F. Aholi turmush sifatini baholashning metodologik yondoshuvlari.....	147
Mamatov B.S., Umurzakova M.N. Davlat tibbiy sug‘urta tizimida bepul xizmatlar, reimbursasiya va foydalanish shartlari.....	154
Ешимбетов У.Х. Қишлоқ хўжалигини ҳудудий ташкил этиш ва иқтисослаштиришнинг илмий асослари.....	158
Xodjaeva F.K. Sanoat ishlab chiqarishini tartibga solishning iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish....	167
Yusupova M. Hududlarda ayollar va yoshlar tadbirkorligini rivojlantirishda institutsional qo‘llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish.....	171
Abduxalilov B.Z. O‘zbekistonda IT provayderlar xizmatlari raqobatbardoshligini oshirish: huquqiy va institutsional asoslar.....	175
Abdisamatov A.A. Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	178

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 4-son 2026 yil

Abdusalomov I.J. Korxonalarda chiqindilarni boshqarish tizimini takomillashtirish va uning moliyaviy natijalarga ta'siri.....	182
Amirov L.F., Sokhibjonova S.S. Directions for increasing agricultural product exports in the context of a green economy.....	185
Boltaxo'jayeva I.O'. Ways to improve the enterprise management system based on modern management models.....	191
Dehqonov U.M., Sativaldiyeva G. Korxonalarda bo'nak to'lovlari hisobining moliyaviy hisobotga ta'siri va ularni optimallashtirish bo'yicha tahliliy yondashuvlar.....	195
Isoqova M.A. O'zbekistonda yashil energiyadan foydalangan holda kichik biznesni rivojlantirishning institutsional va moliyaviy mexanizmlari.....	199
Mamadaliyev B., Teshaboyev J. Korxonalarda mehnatga haq to'lash hisobini avtomatlashtirish va audit samaradorligini oshirish yo'llari.....	202
Poziljonov M., Teshaboyev X. Davlat muassasalarida asosiy vositalarning hisobini takomillashtirish va ulardan foydalanish samaradorligini oshirish.....	206
Rustamova F.A. Qishloq hududlarida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatining iqtisodiy samaradorligini oshirishda innovatsion yondashuvlarning roli.....	209
Tursunboyev Q.O. Transport xizmatlari ko'rsatish sohasida kichik tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishning xorijiy tajribalari.....	213
Umarov T.S. Hududlarda qurilish korxonalarini faoliyatini samarali tashkil etishni ekonometrik modellash va prognozlash.....	216
Xo'jaliyev A.O., Avilov N. Moliyaviy natijalar hisobi va auditda raqamli texnologiyalardan foydalanish samaradorligi.....	220
Xomidov T.T., Arziboyeva R.S. Bank aktivlarining tarkibi va ularni boshqarish omillari.....	223
Xusainov M. Sanoat korxonalarida mahsulot tannaxsini kalkulyatsiya qilish tizimini takomillashtirishning metodologik asoslari va audit mexanizmlarini rivojlantirish.....	227
Begaliyeva M.A., Egamshukurova N.R. Jahon savdo tizimi va milliy iqtisodiyot uchun uning ahamiyati..	231
Gulimboyev S.I. Korxonalarda moliyaviy resurslar taqsimotining zamonaviy usullari.....	235
Ibodov J.Q. Moliyaviy tizimning xizmatlar sohalari va bo'g'inlari.....	239
Jumabayeva K.B. Xalqaro pensiya tizimi modellari va ularning mintaqaviy tamoyillari.....	243
Khusanova Z.R., Yo'ldasheva Z.U. Global trends in the development of international tourism services....	249
Sadullayev M.D. Sanoat korxonalari innovatsion faoliyatini boshqarish.....	252
Tilabov N.T. Davlat qarz siyosatini samarali boshqarish strategiyasini takomillashtirish.....	256
Toshtemirov Y.N. O'zbekistonda logistik faoliyatni rivojlantirishning hozirgi darajasi.....	264
Toshtemirova Z.M. Mahalla institutining iqtisodiy integratsiya jarayonlaridagi strategik ahamiyati.....	268
Uralov E.O. Surxondaryo viloyati xududida sanoatni shakllanishi va rivojlanishi.....	273
Xursanova F.Sh. Budjetlararo munosabatlarning iqtisodiy mazmuni.....	278
Yuldasheva G.A. Investitsion qarorlarni kabul qilishda moliyaviy tahlilning ahamiyati va roli	282
Абдуллаева Р. Тadbirkorlikning zamonaviy kuryentlari.....	287
Юлдашев А. Фаргона вилояти маҳаллаларида инвестиция фаоллигини оширишнинг институционал асослари	292
Abdumalikova Z., Razakova B.S. O'zbekiston sug'urta bozorini moliyaviy texnologiyalar (insurtech) asosida rivojlantirish: imkoniyatlar va yo'nalishlar.....	294
Azimov B.F. Milliy innovatsion tizimni boshqarishda tashkiliy-institutsional va moliyaviy-iqtisodiy mexanizmlarning roli.....	300
Begaliyeva M.A. Raqamli iqtisodiyot sharoitida oliy ta'lim tizimida sifat menejmentini samarali joriy etishning ahamiyati.....	304
Dawletmuratov A.M. Xizmatlar bozorini rivojlantirish orqali bandlikni oshirish va daromadlarni ko'paytirish mexanizmlari.....	308
Karimova L.S., Jabborov A.A. O'zbekistonda raqamli iqtisodiyot: holati, muammolar va rivojlanish istiqbollari.....	313
Maxmudov F.U. Oliy ta'lim muassasalarida moslashuvchan marketing strategiyalarini ishlab chiqish mexanizmlari.....	319
Navruz-zoda L.B. Kichik biznes subyektlarining kadrlar salohiyati va bilim infratuzilmasiga bo'lgan talablari: Buxoro viloyati misolida.....	323
Nishonboyev D.E., Abdumalikov S.T. Chorvachilik tarmog'ini innovatsion boshqaruv asosida rivojlantirish istiqbollari.....	327

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 4-son 2026 yil

Nurmirezayeva N.R. Valyuta kursi o‘zgarishining eksport-importga ta’siri: O‘zbekiston misolida amaliy baholash.....	331
Rahimov A.M. Hududiy iqtisodiyotni rivojlantirishda qayta ishlash sanoatini rivojlantirishning samarali mexanizmlarini takomillashtirish.....	335
Ibragimova G.S. Ta’lim sifatini baholashning xalqaro tajribasi va uni joriy etish.....	339
Ravshanova M.M. Hududiy iqtisodiy salohiyatni baholashda zamonaviy raqamli texnologiyalardan foydalanish va ularning elektron tijorat tizimidagi o‘rni.....	343
Ro‘ziboyeva M. O‘zbekistonda ishchi kuchi migratsiyasi va iqtisodiy o‘sish darajasining o‘zgarish dinamikasi.....	347
Saidova F.K., O‘rozov Sh. Korporativ ijtimoiy mas’uliyat (CSR) va yashil iqtisodiyot: logistika sektorida boshqaruv strategiyalari.....	350
Sultonov S.N. Hududlarda klasterlarini investitsion - innovatsion rivojlantirish istiqbollari (Qashqadaryo viloyati misolida).....	354
Sultonova D.U. Korxona iqtisodiyotida resurslarni boshqarishning raqamli-integratsiyalashgan modelini takomillashtirish.....	358
To‘raxojayev H.H., Hoshimov P.Z. Islomiy banklarning ishlash tamoyili va islom moliya tizimining O‘zbekiston iqtisodiyotiga tadbiqu.....	362
Tursunova N.U. Bridging the innovation gap: development-focused entrepreneurship support and international intermediaries.....	368
Акрамова Г.А. «Роль женщин-ученых в совершенствовании механизмов коммерциализации ремесленных услуг Узбекистана в условиях цифровой экономики».....	374
Болтаев Ж.А. Трансформация банковского сектора в условиях цифровизации мировой экономики..	379
Жунайдуллаев М.А. Жанубий Кореяда рақамли таълим технологиялари орқали индивидуал спортчиларини тайёрлаш тизимини бошқаришнинг миллий хусусиятлари.....	384
Митрушова М.Л. Интеллектуальный капитал как ключевой фактор инновационного развития предприятия.....	388
Муродов О.У. Барқарор ривожланиш тушунчаси ва унинг иқтисодий, ижтимоий ҳамда экологик мезонлари.....	392
Саидова Г., Ибрагимова К., Қурбонов А. Рақамли трансформация шароитида енгил саноат корхоналари маҳсулотларининг халқаро рақобатбардошлигини ошириш стратегиялари.....	396
Sarkarov S.Z. O‘zbekistonda qurilish sohasining texnologik bisqichlar kesimida rivojlanishi.....	401
Minojiddinova N.M. Aksiyadorlik jamiyati korxonalarida xodimlarni samarali boshqarishda raqamli texnologiyalardan foydalanish istiqbollari.....	406
Ruzmetova I.Y. Xorazm viloyati iqtisodiyotida kichik biznesning o‘rni.....	410
Qudratov D., Ismoilov A. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning tarmoqlar rivojidadagi o‘rni.....	414
Qodirov H.D. Soliq ma’muriyatchiligini takomillashtirish orqali davlat byudjeti daromadlarini barqaror oshirish yo‘llari.....	417
Kinjayev K.N. Banklarda kreditlar tasnifini yaxshilash orqali rentabellikni ta’minlash yo‘llari.....	421
Макушина А.Ю. Государственная поддержка экспортного потенциала субъектов малого предпринимательства в Республике Узбекистан.....	424
Rejapov X.X., Oxunjonova K.K. Ixtisoslashtirilgan savdo majmualarini moliyaviy resurslarini shakllantirish va ishlatish yo‘nalishlari – Bek Baraka savdo majmuasi misolida.....	430
Махкамова Н.С. Роль государственно-частных партнерств (ГЧП) в продвижении устойчивого развития	434
Avilov N., Muhammadova G. Korxonalarda materiallar harakatining auditi va iqtisodiy tahlili.....	441
Abdullayeva R.G., Raxmonova I.S. O‘zbekiston qishloq hududlarida bandlikni ta’minlash holati va rivojlanish tendensiyalari.....	444
Yusupova M.B. Ustama ishlab chiqarish xarajatlarini taqsimlashning ABC usuli.....	447
Toshpo‘latov M.A. Ta’lim loyihalarida moliyaviy mablag‘lardan samarali foydalanishning xususiyatlari...	452
Hamidova Sh., Ahmadaliyeva H. Kapital qo‘yilmalarning samaradorlik tahlili.....	458
Хамракулов С.М. Собственный капитал в функционировании экономических субъектов Республики Узбекистан.....	461
Zayavitdinova N.M. Raqamli platformalar asosida xizmat ko‘rsatish korxonalarida boshqaruv samaradorligini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari.....	465
Turg‘unov T.S. O‘zbekistonda aholi turmush darajasini statistik taxlil qilishning ahamiyati.....	469
Ботирова З.Қ. Рақамли иқтисодиёт шароитида даромадларни бошқаришнинг хусусиятлари....	475
Бегимова Н.К. Меҳнат бозорида гендер тафовутларининг келиб чиқиш сабаблари.....	481

O‘zbekistonda ushbu yo‘nalishda institutsional va moliyaviy mexanizmlar - davlat dasturlari, imtiyozlar, investitsiyalar va kreditlash tizimi - muhim rol o‘ynamoqda. Biroq, yuqori boshlang‘ich xarajatlar, infratuzilma va kadrlar muammolari rivojlanishni cheklamoqda.

Shu sababli, davlat-xususiy hamkorlikni kuchaytirish va innovatsion moliyaviy instrumentlarni keng joriy etish zarur. Umuman olganda, yashil energiya kichik biznes rivoji bilan birga ekologik barqarorlikni ham ta‘minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Porter M.E. The Competitive Advantage of Nations. Free Press nashriyoti, Nyu-York shahri, 1990, 45–67-betlar.
2. Stern N. The Economics of Climate Change: The Stern Review. Cambridge University Press nashriyoti, Kembrij shahri, 2007, 112–130-betlar.
3. International Energy Agency. Energy Efficiency 2022. IEA nashriyoti, Parij shahri, 2022, 78–95-betlar.
4. World Bank. Financing Climate and Green Growth. World Bank Publications, Vashington shahri, 2021, 56–74-betlar.
5. Vahobov A.V. Milliy iqtisodiyot. “O‘zbekiston” nashriyoti, Toshkent shahri, 2019, 210–225-betlar.
6. Shodmonov Sh.Sh., G‘afurov U.V. Iqtisodiyot nazariyasi. “Fan va texnologiya” nashriyoti, Toshkent shahri, 2018, 134–150-betlar.
7. REN21. Renewables Global Status Report. REN21 Secretariat, Parij shahri, 2023, 60–85-betlar.
8. O‘zbekiston Respublikasi Energetika vazirligi. Energetika sohasini rivojlantirish dasturi. Toshkent shahri, 2022, 15–28-betlar.
9. World Bank, Asian Development Bank. Green Finance Development Report. Vashington shahri, 2023, 90–110-betlar.

UDK:331.2

KORXONALARDA MEHNATGA HAQ TO‘LASH HISOBINI AVTOMATLASHTIRISH VA AUDIT SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI

ПУТИ АВТОМАТИЗАЦИИ УЧЕТА ОПЛАТЫ ТРУДА НА ПРЕДПРИЯТИЯХ И ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ АУДИТА

WAYS TO AUTOMATE PAYROLL ACCOUNTING IN ENTERPRISES AND IMPROVE AUDIT EFFICIENCY

Mamadaliyev Boburjon

Andijon davlat texnika instituti “Buxgalteriya hisobi va audit” yo‘nalishi talabasi

Teshaboyev Jamshidbek

Andijon davlat texnika instituti “Buxgalteriya hisobi” kafedrası o‘qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada korxonalarda mehnatga haq to‘lash hisobini avtomatlashtirishning nazariy va amaliy jihatlarini hamda audit samaradorligini oshirish masalalari tahlil qilinadi. Tadqiqotda ish haqi hisobini yuritishda zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish, inson omilini kamaytirish va hisob-kitob jarayonlarini optimallashtirishning ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, ichki audit tizimini takomillashtirish orqali moliyaviy shaffoflikni oshirish va xatoliklarni minimallashtirish yo‘llari ko‘rsatib berilgan.

Kalit so‘zlar: mehnatga haq to‘lash, avtomatlashtirish, audit, ichki nazorat, ish haqi hisobi, raqamli texnologiyalar, samaradorlik.

В данной статье рассматриваются теоретические и практические аспекты автоматизации учета оплаты труда на предприятиях, а также вопросы повышения эффективности аудита. Особое внимание уделяется использованию современных информационных технологий в расчетах заработной платы, снижению влияния человеческого фактора и оптимизации учетных процессов. Кроме того, предложены пути совершенствования системы внутреннего аудита с целью повышения финансовой прозрачности и минимизации ошибок.

Ключевые слова: оплата труда, автоматизация, аудит, внутренний контроль, учет заработной платы, цифровые технологии, эффективность.

This article analyzes the theoretical and practical aspects of automating payroll accounting in enterprises, as well as ways to improve audit efficiency. The study highlights the importance of using modern information technologies in payroll calculations, reducing human factors, and optimizing accounting processes. Furthermore, it proposes methods for improving internal audit systems to enhance financial transparency and minimize errors.

Keywords: payroll, automation, audit, internal control, wage accounting, digital technologies, efficiency.

Hozirgi globallashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida korxonalarda buxgalteriya hisobi tizimini takomillashtirish, xususan, mehnatga haq to‘lash hisobini samarali tashkil etish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ish haqi hisobining to‘g‘ri yuritilishi nafaqat korxona moliyaviy natijalariga, balki xodimlarning ijtimoiy himoyasi va mehnat motivatsiyasiga ham bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Shu boisdan ushbu jarayonni avtomatlashtirish va audit mexanizmlarini kuchaytirish zamonaviy boshqaruv tizimining ajralmas qismiga aylanmoqda.

Korxonalarda mehnatga haq to‘lash hisobini yuritishda inson omilining yuqoriligi turli xatoliklar, noqonuniy to‘lovlar hamda hisob-kitoblarda aniqlikning yetishmasligiga olib kelishi mumkin. Mazkur muammolarni bartaraf etishda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish, ya‘ni hisob jarayonlarini avtomatlashtirish muhim vosita hisoblanadi. Avtomatlashtirilgan tizimlar ish haqi hisobini tezkor, aniq va shaffof tarzda yuritish imkonini beradi, shuningdek, mehnat resurslaridan samarali foydalanishni ta‘minlaydi [1].

Korxonalarda mehnatga haq to‘lash hisobi va uni avtomatlashtirish hamda audit samaradorligini oshirish masalalari ko‘plab xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan o‘rganilgan. Ushbu yo‘nalishda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar nazariy asoslar va amaliy yondashuvlarni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Jumladan, Raymond H. Peterson o‘zining “Accounting Information Systems” asarida ta’kidlashicha, buxgalteriya hisobi jarayonlarini avtomatlashtirish korxona faoliyatida axborotning aniqligi va tezkorligini ta‘minlaydi, bu esa boshqaruv qarorlarini qabul qilishda muhim omil hisoblanadi [2]. Muallifning fikricha, avtomatlashtirilgan tizimlar inson omilini kamaytirib, hisob-kitoblarda xatoliklar ehtimolini sezilarli darajada pasaytiradi.

Shuningdek, Romney Marshall B. va Steinbart Paul J.larning “Accounting Information Systems” nomli asarida buxgalteriya axborot tizimlarining korxona ichki nazorat tizimidagi o‘rni keng yoritilgan bo‘lib, unda avtomatlashtirish orqali moliyaviy operatsiyalar ustidan nazoratni kuchaytirish mumkinligi asoslab berilgan [3]. Ularning qarashlariga ko‘ra, samarali axborot tizimi audit jarayonlarini ham soddalashtiradi va audit sifatini oshiradi.

Audit samaradorligini oshirish masalalari Alvin A. Arens, Randal J. Elder va Mark S. Beasleylarning “Auditing and Assurance Services” asarida chuqur tahlil qilingan. Mazkur asarda audit jarayonida ichki nazorat tizimini baholash, risklarni aniqlash va ularni minimallashtirish mexanizmlari yoritilgan bo‘lib, auditning samaradorligi ko‘p jihatdan korxonadagi hisob tizimining avtomatlashtirilganlik darajasiga bog‘liq ekanligi ta’kidlangan [4].

Mahalliy olimlardan Sh. Shodmonov va U. G‘ofurovlarning iqtisodiyot nazariyasiga oid ilmiy ishlarida mehnatga haq to‘lash tizimini takomillashtirish, xodimlar mehnatini rag‘batlantirish va ish haqi hisobining iqtisodiy mohiyati yoritilgan [5]. Ularning fikricha, ish haqi hisobining shaffof va adolatli yuritilishi korxona samaradorligiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi.

Bundan tashqari, B. Xasanovning ilmiy maqolalarida buxgalteriya hisobini raqamlashtirish va avtomatlashtirish masalalari tahlil qilinib, zamonaviy dasturiy vositalardan foydalanish orqali hisob jarayonlarini optimallashtirish imkoniyatlari ko‘rsatib berilgan [6]. Muallif avtomatlashtirish orqali audit uchun zarur bo‘lgan ishonchli va tezkor ma‘lumotlar bazasini shakllantirish mumkinligini alohida ta‘kidlaydi.

Yuqoridagi ilmiy qarashlar shuni ko‘rsatadiki, mehnatga haq to‘lash hisobini avtomatlashtirish va audit samaradorligini oshirish o‘zaro chambarchas bog‘liq bo‘lib, ularni kompleks yondashuv asosida takomillashtirish zarur.

Mazkur tadqiqotda mehnatga haq to‘lash hisobini avtomatlashtirish va audit samaradorligini oshirish masalalarini o‘rganishda tizimli yondashuvdan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida tahlil va sintez, taqqoslash, iqtisodiy-statistik hamda mantiqiy umumlashtirish usullari qo‘llanildi. Shuningdek, korxonalarda amalda qo‘llanilayotgan buxgalteriya hisobi va audit jarayonlari o‘rganilib, ularning samaradorligi baholandi. Raqamli texnologiyalar asosida hisob jarayonlarini optimallashtirish imkoniyatlari ilmiy jihatdan asoslab berildi. Olingan natijalar asosida amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqildi.

Korxonalarda mehnatga haq to‘lash hisobini avtomatlashtirish va audit samaradorligini oshirish masalalarini tahlil qilish jarayonida, avvalo, amaldagi an‘anaviy (qo‘lda yuritiladigan) va avtomatlashtirilgan hisob tizimlari o‘rtasidagi farqlar o‘rganildi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, an‘anaviy usulda ish haqi hisobini yuritishda inson omilining yuqori darajada ishtirok etishi natijasida hisob-kitoblarda xatoliklar, ma‘lumotlarning kechikishi va shaffoflikning yetarli emasligi kuzatiladi. Bunday holatlar esa o‘z navbatida audit jarayonining murakkablashishiga va qo‘shimcha vaqt hamda resurslar sarflanishiga olib keladi.

Avtomatlashtirilgan tizimlarni joriy etish orqali ish haqi hisobini yuritish jarayonlari sezilarli darajada soddalashtiriladi. Xususan, ish vaqtini hisobga olish, soliq va ajratmalarni avtomatik hisoblash, hisobotlarni shakllantirish kabi jarayonlar dasturiy vositalar yordamida tezkor va aniq bajariladi. Natijada hisob-kitoblar ishonchliligi oshadi, inson omiliga bog‘liq xatoliklar kamayadi va moliyaviy axborotlarning shaffofligi ta‘minlanadi. Bu esa audit jarayonida zarur ma‘lumotlarni tezkor olish va tahlil qilish imkonini beradi.

Shuningdek, tadqiqot davomida avtomatlashtirilgan tizimlarning audit samaradorligiga ta‘siri ham baholandi. Aniqlanishicha, raqamlashtirilgan hisob tizimlarida ichki nazorat mexanizmlari kuchayadi, chunki barcha operatsiyalar elektron tarzda qayd etilib, ularning izchilligi va tekshiriluvchanligi ta‘minlanadi. Bu esa auditorlarga operatsiyalarni tanlab tekshirish o‘rniga, to‘liq ma‘lumotlar bazasi asosida tahlil olib borish imkonini yaratadi. Natijada audit sifati oshib, aniqlik darajasi yuqori bo‘ladi.

Quyidagi jadvalda an‘anaviy va avtomatlashtirilgan mehnatga haq to‘lash hisob tizimlarining asosiy ko‘rsatkichlari taqqoslab tahlil qilindi:

1-jadval

Mehnatga haq to‘lash hisob tizimlarining taqqoslama tahlili

Ko‘rsatkichlar	An‘anaviy tizim	Avtomatlashtirilgan tizim
Hisob-kitob aniqligi	O‘rtacha	Yuqori
Xatoliklar darajasi	Yuqori	Past
Ma‘lumotlarni qayta ishlash tezligi	Sekin	Tez
Inson omili ta‘siri	Yuqori	Minimal
Audit o‘tkazish muddati	Uzoq	Qisqa
Moliyaviy shaffoflik	Past	Yuqori

Jadval ma‘lumotlaridan ko‘rinib turibdiki, avtomatlashtirilgan tizimlar barcha asosiy ko‘rsatkichlar bo‘yicha ustunlikka ega. Ayniqsa, hisob aniqligining oshishi va xatoliklarning kamayishi korxonaning moliyaviy natijalariga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Shu bilan birga, audit jarayonining tezlashuvi va samaradorligining oshishi boshqaruv qarorlarini qabul qilishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, mehnatga haq to‘lash hisobini avtomatlashtirish nafaqat hisob jarayonlarini optimallashtiradi, balki audit tizimini ham yangi bosqichga olib chiqadi. Bu esa

korxonalarda moliyaviy intizomni mustahkamlash, resurslardan samarali foydalanish va umumiy iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi. Shu boisdan zamonaviy korxonalarda avtomatlashtirilgan hisob tizimlarini joriy etish va ularni audit jarayonlari bilan integratsiyalash muhim strategik yo‘nalish sifatida qaralishi lozim.

Olib borilgan tadqiqotlar natijasida korxonalarda mehnatga haq to‘lash hisobini avtomatlashtirish va audit samaradorligini oshirish o‘zaro uzviy bog‘liq jarayonlar ekanligi aniqlandi. Ish haqi hisobini zamonaviy axborot texnologiyalari asosida tashkil etish hisob-kitoblarning aniqligini oshirish, inson omiliga bog‘liq xatoliklarni kamaytirish hamda moliyaviy ma’lumotlarning shaffofligini ta’minlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, avtomatlashtirilgan tizimlar audit jarayonini soddalashtirib, uni tezkor va sifatli amalga oshirish imkonini beradi.

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, korxonalarda avtomatlashtirilgan hisob tizimlarini joriy etish ichki nazorat mexanizmlarini kuchaytiradi va moliyaviy intizomni mustahkamlaydi. Natijada audit tekshiruvlarining samaradorligi oshib, boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun ishonchli axborot bazasi shakllanadi. Ayniqsa, raqamli texnologiyalarni keng qo‘llash orqali mehnatga haq to‘lash jarayonlarini optimallashtirish korxonalarining umumiy iqtisodiy samaradorligini oshirishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, korxonalarda mehnatga haq to‘lash hisobini avtomatlashtirish va audit tizimini takomillashtirish bo‘yicha kompleks yondashuvni joriy etish zarur. Bu esa nafaqat hisob va nazorat jarayonlarini takomillashtiradi, balki korxonaning barqaror rivojlanishini ta’minlashga ham xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Peterson R.H. Accounting Information Systems. – New York: John Wiley & Sons, 2012. – 320 p.
2. Romney M.B., Steinbart P.J. Accounting Information Systems. – 14th ed. – Pearson Education Limited, Harlow (UK), 2018. – 768 p.
3. Arens A.A., Elder R.J., Beasley M.S. Auditing and Assurance Services: An Integrated Approach. – 16th ed. – Pearson Education, New York, 2017. – 912 p.
4. Shodmonov Sh.Sh., G‘ofurov U.V. Iqtisodiyot nazariyasi. – Toshkent: “Fan” nashriyoti, 2010. – 256 b.
5. Xasanov B.B. Buxgalteriya hisobini avtomatlashtirish masalalari // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar ilmiy jurnali. – Toshkent, 2020. – №3. – 45–52-betlar.
6. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. Buxgalteriya hisobi milliy standartlari to‘plami. – Toshkent, 2021. – 280 b.